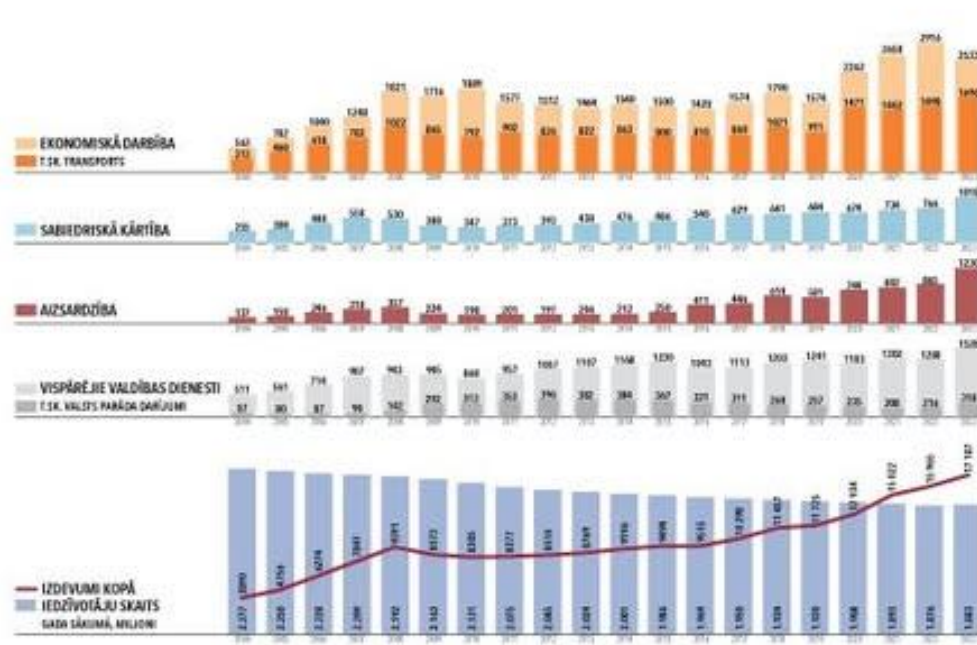
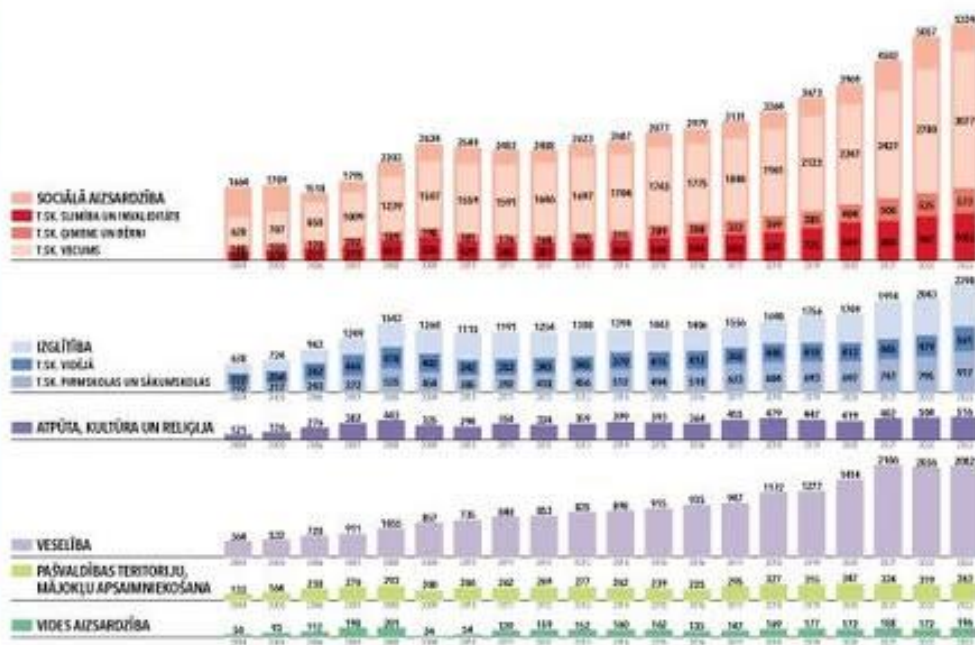

PAR KO MĒS MAKSĀJAM?

VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS SEKTORA IZDEVUMI PEC VALDĪBAS FUNKCIJĀM

MILJ. EIRO

(Piemērs: 5324 ir 5 miljardi, 324 miljoni)

KURAM TAS RŪP?

Tēriņu kāpuma lavīnai – aizsprostu

Publisko tēriņu pieaugums kopā ar ekonomiskās izaugsmes stagnāciju prasīs risinājumus.

Autors: Māris Ķirsons, "Dienas Bizness"

Atsaucei: laikraksts "Diena", 2025. gada 11. aprīlis, 10.-11. lpp un portāls Diena.lv

Publisko tēriņu turpmāks straujš kāpums nozīmē, ka jāsāk domāt par izdevumu samazināšanu, rīkojot lietderības revīzijas un institūciju auditus. Alternatīva ir celt nodokļus, samazināt birokrātiskās prasības un atteikties no kādu sabiedrībai vajadzīgu pakalpojumu sniegšanas vai samazināt to kvalitāti, pieejamību. Kod, kurā pirkstā gribi, visi sāj! Diemžēl, visticamāk, visi minētie būs kā komplekss risinājums. Kāpēc? Tā, kā bija, vairs nebūs, pasaulē sākusies, iespējams, lielākā pārbūve kopš PSRS sabrukuma, tās pamatā būs ASV noteiktie ievēdmuitas tarifi, uz kuriem savu atbildi jau sniegusi Ķīna un arī ES parādā nepaliks.

Līdz šim par tarifu tirdzniecības kariem runāja kā par vēsturisku reliktu, tagad jāsecina – viss jaunais ir labi aizmirsts vecais. Var patikt, var nepatikt, bet tarifu karš nozīmē gan tiešus triecienus ES dalībvalstu, tostarp Latvijas, ekonomikām, gan arī netiešu ietekmi. Cik liela būs ietekme – tas pašlaik ir kā kopsumma vienādojumam ar vairākiem nezināmajiem, tāpēc cerēt uz būtisku tautsaimniecības izaugsmi ir samērā naivi, būs labi, ja tā būs kaut vai neliela, turklāt budžeta deficīta maģiskie 3% tiks tik un tā «pārkāpti». Sliktākajā scenārijā – recesija. Šādos apstākļos par būtiskiem valsts izdevumu palielinājumiem bez kādas ārējās piešprices ir jāaizmirst.

Tēriņi aug ātrāk par inflāciju

LDDK dati rāda, ka laikā no 2019. līdz 2023. gadam bija straujš publiskās pārvaldes izdevumu pieaugums. Absolūtajos skaitļos tas ir no 11,73 miljardiem eiro 2019. gadā līdz 17,19 miljardiem eiro 2023. gadā, proti, valsts izdevumi šajā laikā ir auguši par 5,46 miljardiem eiro jeb 46%. Preču un pakalpojumu inflācija šajā periodā, pēc CSP datiem, ir 34%. Proti, budžeta izdevumi aug straujāk par 12 procentpunktiem nekā inflācija. Līdztekus, pēc SIA *Lursoft* IT datiem, uzņēmumu samaksāto nodokļu apjoms valsts kopbudžetā 2023. gadā bija 10,6 miljardi eiro.

Komersantu devums – nepilni 62%

Uzņēmumu samaksāto nodokļu īpatsvars valsts kopbudžeta izdevumos bija vien 61,7%. Daudz vai maz? Labs jautājums, bet būtībā darbavieta komercsektorā ir tā, kas primāri ģenerē naudu. No šīs naudas arī tiek apmaksāta saimnieciskajai darbībai nepieciešamo izejvielu un pakalpojumu iegāde, kā arī darbiniekiem algas un visi nodokļi, savukārt no tiem tiek apmaksātas valsts un pašvaldību iestādes, aģentūras, arī to darbiniekiem algas un no tām pienākošies nodokļu maksājumi. Tieši tāpēc var secināt, ka bez šiem uzņēmumu samaksātajiem nodokļiem nav iespējams iekustināt valsts budžeta naudas apriti. Protams, līdztekus tam vēl ir tā dēvētās «dāvanas», kā ES struktūrfondu līdzfinansējums, arī iztrūkuma segšanai valsts aizņēmums, kas atspoguļojas valsts parāda apmērā. Neviens jau nav garantējis, ka ES dāvanas līdzfinansējuma veidā nākamajā un vēl jo vairāk aiznākamajā ES plānošanas periodā saglabāsies līdzšinējā apmērā. Visticamāk, ES līdzfinansējuma dāvanu tērcīte kļūs mazāka, tas nozīmē, ka tās samazinājums būtu jākompensē ar lielākiem nodokļu ieņēmumiem vai lielākiem aizņēmumiem, vai arī izmaksu samazinājumu.

Lielāki maksājumi = labvēlīga vide

Lai privātais sektors ģenerētu lielāku nodokļu apjomu, vajadzīgas investīcijas, konkurētspējīgas preces un pakalpojumi, līdz ar tarifu kariem arī jauni tirgi.

Visiem, gan vietējiem, gan ārvalstu investoriem, vajag labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi. Attaisnojumu meklēšana, kāpēc kaut ko nevar darīt, uzskatāma par nevēlēšanos darīt. Turklāt spēja atrast vainīgos mūsu nelaimēs ārpus valsts sāk atgādināt traģikomēdiju, lielākoties ir runa par pašu nepadarīto vai kļūdām.

Mazāk cilvēku tērē vairāk

Spēja beidzot sākt apzināties, ka valsts tērē par daudz, tā vien prasās. Proti, jo valstī mazāk paliek iedzīvotāju, jo lielākas izmaksas. 2004. gadā Latvijā dzīvoja 2,277 miljoni iedzīvotāju un kopējie valsts kopbudžeta izdevumi bija 3,89 miljardi eiro, savukārt 2023. gadā valsts kopbudžeta izdevumi bija 17,187 miljardi eiro, kaut arī valstī dzīvoja tikai 1,883 miljoni cilvēku – tātad iedzīvotāju skaits sarucis aptuveni par 20%, inflācija šajā periodā bijusi 136%, bet valsts budžeta izdevumi auguši par 340% jeb par 200 procentpunktiem straujāk nekā inflācija. Jau dzirdēti priekšlikumi, jo mazāk cilvēku dzīvo valstī, jo mazākam jābūt valsts pārvaldes sektoram, tostarp arī iestāžu, pārvalžu, aģentūru, pārvaldnieku, priekšnieku skaitam.

LDDK prezidents Andris Bīte Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes sēdē aicināja ierobežot valsts pārvaldes tēriņus vismaz 5% apmērā, kas veido vairāk nekā 850 miljonus eiro, salīdzinot ar 2025. gada plānotajiem budžeta izdevumiem, lai atvēlētu papildu līdzekļus drošībai, sistēmisku reformu īstenošanai un mazinātu spiedienu uz budžeta deficītu. Vienlaikus viņš vērsa uzmanību uz Valsts kontroles ziņojumos regulāri atklāto, ka valsts un pašvaldību līdzekļi tiek izmantoti neefektīvi un necaurspīdīgi. Uzņēmēji aicināja veikt publisko izdevumu revīziju, darba efektivizāciju, izmaksu un birokrātiskā sloga samazināšanu. A.

Bites piedāvājums ir maigākais iespējamais risinājums, ja vien nav politiskās gribas paaugstināt nodokļu likmes, kā viens no ticamākajiem pat tiek minēta PVN pamatlīkmes paaugstināšana, jo šādu soli jau ir veikusi Igaunija, tikai piemirstot, ka šajā ziemeļu kaimiņvalstī ir citāda rocība.

Tajā pašā Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes sēdē no vairākiem ministriem skanēja aptuveni šāds teksts: "Manis pārvaldītā iestādē nevaram samazināt izdevumus ne par centu." Droši vien vairākās jomās tā ir skarba realitāte, taču vai pilnīgi visās?

Vēsture var atkārtoties

Latvijas vēsturiskā pieredze rāda, ka 2008. gadā valsts kopbudžeta izdevumi bija sasnieguši 9,39 miljardu eiro līmeni, bet ekonomikā krīze to piespieda samazināt līdz 8,3 miljardiem eiro, un šo pašu līmeni atkārtoti valsts sasniedza tikai 2015. gadā – pēc sešiem gadiem. Savukārt 2008. gada krīzes priekšvēsture ir vienkārša – strauji augošas ekonomikas apstākļos Latvijas valsts budžeta izdevumi pieauga gandrīz 1,5 reizes no 3,89 miljardiem eiro 2004. gadā, kad Latvija kļuva par ES dalībvalsti, līdz 9,39 miljardiem 2008. gadā.

Cerams, ka šo biedējošo ierakstu Latvijas vēsturē un cilvēku atmiņā neignorēs visu līmeņu lēmumu pieņēmēji, vēl jo vairāk, ja iepriekšējās krīzes seku pārvarēšanas rezultātā valsts piedzīvoja depopulāciju – daudzi darba un labākas dzīves meklējumos devās uz ārzemēm, un vairums no viņiem nav atgriezušies. Šie ļaudis strādā un nodokļus maksā – stutē citu valsti. Ir vienkārša saikne – ja cilvēkam ir darbs, tad viņam ir arī alga, kuru viņš tērē – ne tikai lai apmaksātu savas ikdienas vajadzības, bet arī lai maksātu visa veida patēriņa nodokļus – akcīzes, dabas resursu, pievienotās vērtības nodokli, ko savukārt valsts – politiķi – pārdala sabiedrībai vajadzīgu pakalpojumu sniegšanai. Darbavieta ir sava veida galvenais priekšnoteikums, lai valsts ar saviem pakalpojumiem būtu nepieciešama, ja nav darbavietas, pēc brīža tā ir no cilvēkiem atbrīvota teritorija, kuru pēc saviem likumiem pārvalda māte daba, un tur nav vajadzīgs ne policists, ne skolotājs, ne ārsts. Ko tas nozīmē? To, ka, visticamāk, ikvienam būs jāiziet no savas līdzšinējās komforta zonas. Var jau politiķi uz esošo situāciju raudzīties no cita skatpunkta – nāks nākamie, lai viņi pieņem nepopulārus lēmumus, tomēr īstermiņa interešu dominance pār ilgtermiņa valsts interesēm ir bīstama jebkuros apstākļos. Būtībā šodienas lēmumi ietekmēs to, kādā Latvijā dzīvosim pēc gada, diviem, trijiem un pieciem, un, ja vienīgais risinājums būs tikai un vienīgi paaugstināt nodokļu likmes vai varbūt ieviest jaunus vai cerēt uz papildu aizņēmumiem, palielinot valsts parāda līmeni, ar motivāciju, ka tas Latvijai tak ir zemāks nekā citām ekonomiski attīstītajām valstīm, tas īsti neizturēs kritiku, jo valsts parāda apkalpošanas izmaksas jau pašlaik pārsniedz atvēlētā finansējuma apjomu nevienam vien sektoram.

Kuram tas rūp? Visiem tiem, kuri dzīvo un cer palikt Latvijā!